

irená brežná
na slepačích
krídlach

ASPEKT

ASPEKT
knižná edícia

Irena Brežná sa narodila v roku 1950 v Bratislave, detstvo prežila v Trenčíne. Po maturite v Bratislave emigrovala v roku 1968 s rodičmi do Švajčiarska, kde odvtedy žije a pracuje. Študovala slavistiku, filozofiu a psychológiu na Univerzite v Bazileji. Pracovala ako psychologička, učiteľka ruštiny, prekladateľka a tlmočníčka, koordinátorka v Amnesty International a vojnová reportérka. Realizovala a podporovala rôzne humanitné a ženské projekty v Guinei, Rusku, Čechensku a na Slovensku. S Aspektom spolupracovala od jeho vzniku. Píše prevažne po nemecky, za svoje publicistické a literárne texty získala deväť ocenení. Pravidelne prispieva do švajčiarskych a nemeckých médií, o. i. do *Neue Zürcher Zeitung*, *Freitag*, *WDR*. V nemčine publikovala sedem kníh, najnovšia je zbierka esejí a reportáží z východnej a strednej Európy pod názvom *Die Sammlerin der Seelen* (Zberateľka duší; Aufbau Verlag, 2003). Okrem časopiseckých textov jej v slovenskom preklade vyšla próza *Psoriáza, moja láska* (Archa, 1992) a kniha próz, esejí a publicistických článkov pod názvom *Tekutý fetiš* (ASPEKT, 2005).

irena brežná

**na slepačích
krídlach**

ASPEKT

Irena Brežná
Na slepačích křídlech

Vydalo Zájimové združenie žien Aspekt
Mýtna 38, 811 07 Bratislava
tel./fax: 02/5262 4621
aspekt@aspekt.sk
www.aspekt.sk
roku 2008 ako svoju 89. publikáciu.

Knihla vyšla vďaka podpore
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky
a

Za odkúpenie časti nákladu pre knižnice
v Slovenskej republike ďakujeme nadácii
art4peace.

Z nemeckého rukopisu v spolupráci
s autorkou preložila Jana Cviková.

Copyright © Irena Brežná 2007
Translation © Jana Cviková 2007
Jazyková redakcia: Juliana Szolnokiová
Koláž na obálke: Jana Sapáková
s použitím fotografií Františka Petrlíka
a Vladimíra Formánka
Cover design © Layout JS. 2007

*V zobrazení postav a příběhů autorka
použila literární fikci.*

Tlač VALEUR, s.r.o., Dunajská Streda

Prvé vydanie
ISBN 978-80-85549-70-6
EAN 9788085549706

Venujem svojim synom Janíkovi a Kaiovi

Visím na prašiaku dolu hlavou, spustím ruky, pohompáľam sa, potom zoskočím a pokloním sa. V našom dvore, kde som artistkou, prášievajú mama s babkou perzské koberce a odvracajú tváre od zvířeného prachu nášho života. So širokým úsmevom sa postavím pred tleskajúce obecenstvo. Jedného dňa budem robiť piruety na povraze zo slov, ktorý si sama upletiem. Čo je to jedného dňa? Ktorýsi divák pristúpi bližšie a vzdychne si: Och, šťastné detstvo, jedného dňa ten raj pominie. Neverím tomu hlúpemu mužovi a odbehnem za sliapkami. Hoci sa zdráhajú opustiť zadný dvor, pevne ich zovriem do náručia a jednu po druhej povynášam na prvé poschodie nášho domu. Potom ich vyhadzujem ponad hlavy publika. Sliapky prestrašene kotkodákajú a letia. Babka mi túto drezúru zakazuje. Odkedy naše sliapky lietajú, zabudli znášať vajcia, vraví. Babka chce radšej vajcia než slobodný let. Lenže sliapky majú krídla a pod nimi sa skrýva túžba po lietaní.

Babka považuje lietanie za neužitočné a daromnice nemôže vystáť. Kohúty sú neužitočné, vysvetľuje, sadne si pred práčovňu, položí

si neužitočného kohúta na károvanú deku v lone a podreže mu krk so slovami: Ty darmožráč jeden. Vyprázané kohútie stehienka so zemiakovým pyré chutia dobre, ale zakaždým, keď máme kuriatka, modlikám, aby aspoň jednému kohútovi dovolila dospieť, nech majú naše tučné červené sliepky trocha potešenia zo špicatých pestrých pier v kohúťom chvoste. Občas prinesie sedliak kohúta, ktorý na ne vylieza, dŕobe do nich a ony súťažia o jeho priazeň. Čoskoro nato sŕarbavejú a sedia na vajciach. Keď sa kuriatka vyliahnú, kohút je už dávno preč a nemôže ochrániť svojich synov pred babkiným nožom. Ale ochranca s pestrým perím aj tak nie je žiadny ochranca, iba chvastúň.

Babka neznáša ani vrabce, aj to sú vraj darmožráči. Má rada sýkorky, pretože pekne spievajú. Kŕmi ich na okne chlebovými omrvinkami a šušlavo sa im prihovára. Vrabce, ktoré chcú tiež jesť, odháňa vychudnutými rukami. Aj vrabce spievajú, vravím jej. Ale babka tvrdí, že vrabce čvirikajú, a to nie je žiaden spev. Otec chodieval v sobotu večer domov a v nedeľu strieľa na vrabce. Nesmie

u nás bývať, lebo je buržoázny element. Kedysi, keď náš život ešte nebol šťastný, pomáhal bohatým ešte viac zbohatnúť a vykorisťoval proletárov. Bol advokátom s vlastnou kanceláriou, bielou košeľou a kravatou. Teraz musí v sivých montérkach spolu s proletármi budovať mosty. Keď buržoázny element dlho pobudne s proletármi, začne sa na nich podobáť, ako sa na seba podobajú naše sliepky, a stane sa z neho uvedomelý človek. A čím viac uvedomelých ľudí naša krajina získa, tým šťastnejšia bude. Otec už celé roky buduje mosty s uvedomelými proletármi, no stále má rovnako namosúrenú tvár.

Súdružka učiteľka nás vyzýva, aby sme jej oznámili, keby niekto z našej rodiny nebol uvedomelý. Mlčíme, len jedno dievča raz zdvihlo ruku: Súdružka učiteľka, moja sestra sa nechce stať proletárkou, ale kaderníčkou. Súdružka učiteľka nám vysvetlila: Naša krajina potrebuje kaderničky, aj ony sú proletárkami. Keď som sa zverila babke, že sa chcem stať proletárkou, zalomila rukami a povedala to otcovi. Babka je jeho mama a hovorí mu, čo má robiť. Preto v nedeľné popoludnia po

kohútej hostine strieľa z okna na vrabce, ktoré čvirikajú na jabloni. Aj ja smiem podržať pušku a stlačiť spúšť. Moje strely nemajú cieľ, strácajú sa niekde v nebi. Zato otec trafi každú nedeľu jedného vrabca.

Na dvore som založila vrabčí cintorín a mŕtvych ukladám do hrobov vystlaných kvetinami. Kvety si natrhám v záhrade, keď to babka nevidí. Miluje svoje kvety a neustále vyhrabáva kamene, aby boli v mäkkom. Z vnútra zeme sa vytlačajú ďalšie kamene, a tie najkrajšie používam ako náhrobky. Operené mŕtvolky popŕkam vodou a v mene Ježiša Krista ich pokrstím na Karolka alebo Majku. Pohreb predsa musí byť slávnostný, ale babka ma hreší: Ježiš zomrel na kríži za nás, nie za vrabce. Keď mi niekedy nedopatrením spadne pohár, skríknem: Ježišmária! Babka nepovažuje za správne privolávať Ježiša a jeho matku Máriu kvôli lapáliám, pretože majú dosť práce, veď kam sa len pozrieš, všade je kopa nešťastia. Pritom v našej krajine niet nešťastia ani Ježiša Krista. Ale v mojej spiatočnickej rodine sa neoplatí šíriť revolučné myšlienky. Pri nedeľnom obede som spome-

nula, ako sa náš súdruh prezident za nás obetuje. Otec očervenel, babka mu doložila kohútiu polievku a povedala, že pri jedle sa nerozpráva.

Nášho súdruha prezidenta vídavam častejšie než otca, jeho fotografia visí v triede nad tabuľou. Vyzerá nudne, ale stará sa o nás. Otec naňho žiarli. Súdruh prezident už prišiel na svet ako proletár a nemusel sa ním stať dodatočne. Vo sviatok nesieme jeho portrét z vďaky za to, že celý rok nesie za nás zodpovednosť on. Pozerá sa na nás zo steny aj v každej kancelárii. Kedysi tam visel Ježiš Kristus, hundre babka. Načo toľké ceremónie s Ježišom Kristom? Je to trápne. V kostoloch a na lesných cestičkách visí na drevených a kamenných krížoch, takmer nahý a vychudnutý, nechá sa vešať pred všetkými ľuďmi, nebráni sa, zatvára oči v utrápenej tvári a z rúk a nôh mu tečie krv. A nikto ju neutrie. Staré ženy spínajú ruky, akoby sa nechceli zababrať. Človek sa predsa musí vzchopiť, nedovoľiť, aby ho vešali, a nevešať hlavu! V škole sme počuli o mladej partizánke, ktorá si pred popravčou čatou strhla z očí šatku. Na dvore

sa hráme na popravu. Odsúdia ma na smrť, deti z dvora mi zaviažu oči a vyhrážajú sa mi: Ty mrcha jedna partizánska, teraz udrela tvoja posledná hodinka. Snímem si z očí károvanú vreckovku a smejem sa, kým deti kričia pif, paf. Pomaly padám na kolená a líham si na zem. Páči sa mi ostať ležať a byť mŕtva, keď som sa obetovala za druhých. Škoda, že je už po vojne aj po Veľkej revolúcii a naši proletári sú slobodní. Všetko dôležité je vykonané, teraz už len musíme byť šťastní, a to je strašne ťažké.

Svojim bábikám a hnedému plyšovému mac-kovi rozprávam o Dankovi. Vytrhol si srdce, držal ho nad hlavou a kráčal na čele zástupu. Srdce horelo, ľudia ho nasledovali a našli cestu von z tmavého lesa útlaku, kde tak dlho žili. Danko zomrel, no svoju úlohu splnil. Bábiky a macka učím, že majú byť solidárni. Babka sa o svoj chlieb delí akurát tak so sýkorkami, v hlave má samé otrusiny. Keď mi na veľkú prestávku natrie chlieb maslom, napomína ma: Maslo je drahé, máš sa dobre, len nikomu nedávaj zo svojho chleba. V škole sa učíme, že solidarita je povinnosťou nové-

ho pokrokového človeka. A ja som zistila, že je ľahké prelomiť mäkký chlieb s maslom napoly a polovicu dať dievčaťu, ktoré doň lačne zahryzne a má ma rado.

Keď sa mama jedného letného večera nevráti domov a nasledujúceho rána ešte stále nie je doma, pýtam sa babky: Kde je mama? Babka vaľká cesto a mlčí. Potiahnem ju za čierne bodkované domáce šaty: Kde je, kedy príde domov? Nepýtaj sa, zašomre babka a vaľká ďalej. Ibaže ja ju poťahujem a poťahujem, až kým ma mávajúcimi rukami neodoženie ako darmožráčskeho vrabca: Už sa nikdy viac nepýtaj na mamu, rozumieš? Odvtedy som sa prestala nahlas pýtať. Radšej premýšľam. S kým by som sa aj mala rozprávať? Otec smúti za svojou niekdajšou kanceláriou, v ktorej bol vykorisťovateľom, a na staršieho brata musím kričať. Všetko mi berie ako vrabec, ale zastreliť ho nesmiem.

Keď brnká na klavíri, babka šepká: Bude z neho veľký pianista. Pritom sa brat chce stať milionárom a vôbec nechce pomáhať našej krajine. Svojimi tučnými prstami môže

tak nanajvýš počítať ošúchané bankovky. Možno ani nie je mojím bratom, možno bol adoptovaný, alebo som ja bola adoptovaná. Prehľadávam zásuvku za zásuvkou, aby som našla doklad, v ktorom stojí čierne na bielom, že pochádzam z proletárskej a partizánskej rodiny, ktorú vo vojne postrieľali. Mama vravieva, že nebudem vždy žiť v našej rodine, že sa vydám za zahraničného diplomata a v cudzine budem mať veľký dom s drahým nábytkom a dvoma deťmi. Lenže ja nechcem za muža nepriateľa a buržoázny element a nechcem porodiť deti, ako je môj brat. Chcem bojovať spolu s dobrými partizánmi a žiť so svorkou vlčiakov v našom lese.

Kde je mama? Keby bola mŕtva, pochovali by ju v mene Ježiša Krista do zeme a ja by som bola pri tom, v čiernych šatách a čiernom klobúku s čiernou ružou na krempe. V jednom zahraničnom filme bola taká vdova a mnohí muži, ktorí do nej boli zamilovaní, jej vyjadrovali sústrasť. Keď budem partizánskou vdovou, aj ja sa tak chcem obliekať. Keby bola mama mŕtva, mala by hrob, na ktorý by som mohla klásť kvety a na ktorom by

som mohla plakať. Nesmiem však nosiť čier-
nu ružu a ani neviem, či u nás čierne ruže
rastú, a nikto, kto je do mňa zamilovaný, mi
nevyjadruje sústrasť. Všetci sa tvária, akoby
mama nikdy neexistovala. Nikto nevyslovuje
jej meno, nikto nerozpráva príhody z čias,
keď tu bola s nami, ako sa to robieva pri
mŕtvych, o ktorých sa hovorí len dobre, aby
nás v noci nestrašili. Nikto mamu nedáva po-
zdravovať a nikto sa nepýta, ako sa má. Je
mŕtvejšia ako mŕtvi. Keď spadnem na dvore
a chcem zavolať na mamu, ostane mi *m* trčať
v hrdle a *a* prehltnem so slzami. Zmocňujú
sa ma šialené pochybnosti, či som vôbec nie-
kedy nejakú mamu mala, či som si ju len ne-
vymyslela. Často mi vyčítajú, že fantazírujem,
že sa vznášam v oblakoch. Je to škodlivé, vra-
via a vážne sa na mňa dívajú.

Mama určite neopustila našu vlasť, aby sa vy-
dala za zahraničného diplomata. Naši colníci
dobré strážia hranice, aby nás neprepadli ne-
priatelia. Je veľa nepriateľov, ktorí čakajú len
na to, aby rozdupali náš prekrásny život. Ale
my sa nedáme rozdupať, povedala súdružka
učiteľka, na to celá trieda povstala, dupotala

a kričala: Nedáme sa! Aj ja som vždy pripravená brániť vlast. Kedysi sa rátala rodinná česť, no my sme ju nahradili dôležitejšími cťami. V škole sa zdravíme: Česť práci. Kedysi sme sa zdravili pozdravom v cudzej reči, ktorý znamená „som tvoj otrok“. Nepoznali sme jeho význam, takí nevedomelo zotročení sme boli. Teraz chceme byť slobodní, ako sa hovorí v básni jedného nášho básnika: a voľ nebyť, ako byť otrokom. Keď som v lese našla zraneného jastraba, ktorý nasledujúceho rána ležal schúlený na dne klievky v práčovni, deklamovala som pri jeho čerstvom hrobe tú revolučnú báseň. Nedala som mu meno, už má meno Jastrab, je jedinečný a hrdý ako naši básnici. Teraz leží spolu s vrabcami pred práčovňou.

Ibaže mama by radšej nemala byť hrdá a mŕtva, ale mala by ležať v klietke živá, i keď ranená. Jedného dňa sa klietky otvoria. Možno príde zemetrasenie a klietky sa rozletia. V mojej nevedomelej rodine zabúdam, že klietky možno otvoriť aj zvnútra tak, ako to urobili proletári. Mama je skrytá v nejakom kúte našej krajiny. Neopustila mňa ani môj-

ho hlúpeho brata. Keď som ju prosila, aby ho dala do detského domova, povedala: Je to moje dieťa, ľúbim ho, to sa volá materinská láska, aj ty to raz zažiješ, je to to najväčšie šťastie. Ježišmária, okolo mňa je toľko šťastia! Ako to, že ho nevidím? Nejaký drak väzní mamu vo svojom brlohu ako bezbrannú princeznú. Mala by som ju ísť hľadať ako rozprávkový hrdina Janík, ktorý draka zabil, ale ďalej ako po cintorín som ešte sama nezašla.

Každý deň musím chodiť do školy, aby som tu jedného dňa nestála s prázdnyimi rukami, ale s rukami plnými vzdelania. Vzdelanie nám nikto nevezme, nie je ako dom, v ktorom sa jedného dňa usalašia proletári, vraví babka, ktorá sa hnevá, že v našom veľkom dome, ktorý dal postaviť môj nebohý dedko, boli ubytované tri robotnícke rodiny. Ja sa teším, že v prízemí bývajú deti. Keby nám súdruhovia proletári vo svojej túžbe po oslobodení tie izby nevzali, musela by som sa v nich hrať s bratom. Brat raz odtrhol mojej bábi-ke hlavu a mlátil ma bezhlavým trupom. Schmatla som babkin nôž na kohúty a hodi-

la ho po ňom. Keď sa nôž zapichol do zá-
rubne tesne nad jeho hlavou, vysvitlo, že brat
je zbabelec, vôbec by sa nemohol stať parti-
zánom. Babke sa páči, keď sa hrávam sama,
vtedy ma zvykne hladkať po cestičke vo
vlasoch. Znehybniem, zvesím ruky a cítim
jej drsnú dlaň. Rada by som jej urobila po
vôli, ale radšej sa hrávam s proletárskymi
deťmi na dvore a babka je zo mňa nešťastná.

Mama je proletárka, teda bola proletárkou
predtým, než sa vydala za otca. Proletárstvo
je komplikovaná vec, muž ho môže stratiť
kvôli neproletárskej profesii a žena vydajom.
Mama je prebehlíčka, preto ma nechá hrať
sa so všetkými deťmi a babku pokladá za
hlúpu. Babka nie je hlúpa, len myslí po sta-
rom a strácha sa, že proletárske deti sú špi-
navé a majú nákazlivé choroby. Keby sa ma-
ma čo najskôr vrátila! Nemám žiadne nové
šaty, babka pláta všetko staré, nemá rada no-
vé. Hanbím sa vyjsť z domu v zaštopkaných
pančucháčoch. Kedysi som bola najlepšie
oblečeným dievčaťom v našej triede a žila
som v prebytku. Keď ma mama objala, strá-
cala som sa v jej vôni. Teraz ma nikto neobjí-

ma a po večeroch nemôžem čítať romány, lebo babka zhasína svetlo. Elektrina je drahá, vraví potichu ospravedlňujúcim tónom, pretože vie, že čítanie románov je vzdelanie a že ma oberá o vzdelanie. Mám poprosiť o pomoc Ježiša Krista, alebo mám radšej napísať nášmu prezidentovi v hlavnom meste? Ale Ježiš Kristus je na tom sám zle a súdruh prezident by mohol vydať rozkaz, aby mamu popravili, je totiž prísny a spravodlivý. Obávam sa, že mama by si pred popravčou čatou šatku z očí nestrhla. Potom by sa nedostala do učebnice dejepisu a ostala by nikým. Poradím si aj sama. Pochovám svoju veľkú krásnu mamu hlboko v srdci ako jastraba na dvore.

Cez prestávku zakričal jeden chlapec cez celý školský dvor: Tvoja mama sedí v base! Je to taký chudák, jeho otec sa potáca ulicami, vyblakuje, padne na chodník a spí tam. Ako sa len jeho syn musí zaňho hanbiť! A za to sa vříši na mne. Náš otec nie je alkoholik, je športovec a športovci pijú len vodu. Všetci na školskom dvore zmeraveli, prestali pobehovať a vykrikovať. Stojím tam a zrazu pocítim